

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

VYBRANÉ METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU (KAM/NRVEP)

ROZŠÍŘENÝ SYLABUS

Garant: Mgr. Monika Chrenková, Ph.D.

Vyučující:

Mgr. Monika Chrenková, Ph.D.,

Mgr. Hana Drábková Sobková, Ph.D.

Mgr. Alena Šarochová

Kontakt: e-mail: monika.chrenkova@osu.cz

Konzultační hodiny: úterý 10-11.30 nebo dle individuální domluvy

VÝUKA: bloková výuka 1+1 (13 hodin přednášek a 13 hodin cvičení za semestr)

PROČ PRACOVAT S ROZŠÍŘENÝM SYLABEM

Sylabus je základní orientační pomůcka studující/ho, přehled či komentovaná "osnova" předmětu. Jeho účelem je pomoci studujícím zorientovat se v látce a v harmonogramu studia. Studující zde mohou najít údaje o organizaci výuky - počet a data výuky, tj. skupinových setkání s vyučujícím, které se realizují na univerzitě; konzultační hodiny, tj. data, v nichž je možné kontaktovat vyučujícího individuálně, podmínky, při jejichž splnění je udělen zápočet či zkouška a týdenní rozpis témat, povinné četby a úkolů. Studující tedy sledují, jaká témata je v daném týdnu potřeba nastudovat a jaké úkoly splnit. Termíny výuky jsou pro studující neměnné, dojde-li ve výjimečných případech ke změně (nemoc či služební cesta tutora apod.), jsou s reorganizací výuky seznámeni prostřednictvím studentského mailu.

ANOTACE

Předmět se zaměřuje na představení vybraných metod sociální práce s rodinou s akcentem na aktuální metody a techniky sociální práce využívané v českém prostředí při práci s rodinou. Studující se seznámí s vybranými metodami/technikami, jako jsou např. rodinné mediace, rodinné skupinové konference, metodami/technikami podporujícími budování vztahové vazby a identitu dítěte v rámci náhradní rodinné péče a dalšími metodami a technikami vycházejícími z aktuálních trendů v oblasti sociální práce s rodinami.

POVINNÉ AKTIVITY PRO ABSOLVOVÁNÍ PŘEDMĚTU

Absolvování předmětu Vybrané metody v sociální práci s rodinou předpokládá:

- * Průběžné **osvojování teoretických poznatků z povinné literatury**, která je rozeepsána u každého tématu. Studijní materiály jsou k dispozici v univerzitní knihovně, studovně FSS OU (studovna časopisů) nebo katederní knihovně Katedry sociální práce.

- * **Skupinová práce na zadaných úkolech:**

Studenti pracují skupinově v rámci výuky na zadaných úkolech vztahujících se k metodám a technikám užívaným v sociální práci s rodinou.

- * **Analýza kazuistik vztahujících se k probraným tématům:**

Studenti v rámci výuky analyzují kazuistiky vztahující se k jednotlivým tématům, případně mohou využít svou vlastní kazuistiku, která je součástí Plánu odborné praxe v rámci studijního předmětu Odborná praxe. V rámci daných kazuistik se primárně zaměřují na využití metody a techniky při práci s rodinou. Analýza kazuistik probíhá skupinově.

Při práci s kazuistikami je možno využít mimo předložené či vlastní kazuistiky životní příběhy klientů zvaných do výuky či konzultantů z praxe.

- * **Diskuse s odborníky z praxe/klienty/konzultanty z praxe**

Zvané přednášky odborníků z praxe, klientů či konzultantů z praxe s následnou diskusí se studenty.

- * **Kombinovaný zápočet:**

Průběžná skupinová práce na zadaných úkolech a analýze kazuistik.

Časová náročnost: 8 hodin

Kolokvium s menší skupinou studentů (max. 5 studentů na skupinu)

Časová náročnost: 10 hodin

TÉMATA

1. Úvod do metod a technik sociální práce s rodinou.
- 2.-4. Rodinné mediace.
- 5.-7.- Rodinné skupinové konference.
- 8.-9. Metody a techniky podporující budování vztahové vazby a identitu dítěte v rámci náhradní rodinné péče.
- 10.-11. Další metody a techniky při práci s rodinou – aktuální trendy.
- 12.-13. Práce s kazuistikami.

LITERATURA

Povinná:

- BECHYŇOVÁ, V. *Případové konference. Praktický průvodce pro práci s obrozženou rodinou*. Praha: Portál, 2012.
- DUNOVSKÁ, K. *Metodika rodinných konferencí*. Chrudim: Amalthea o. s., 2012. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/metodika-rodinnych-konferenci/>.
- HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.
- HOLÁ, L. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4.
- JOHNOVÁ, M. *Účast dětí na rozhodování v České republice*. Praha: Quip, 2014. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/024/002828.pdf?seek=1444750647>.
- KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.
- KNETLOVÁ, Z. *Praktické techniky zapojení dětí do rozhodovacích procesů. Metodika pro odborníky pracující s dětmi (pracovníky NNO: psychology, sociální pracovníce, etopedy, speciální pedagogy a další)*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú, 2016. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Prakticke-techniky-zapojeni-deti-do-rozhodovacich-procesu.pdf>.
- MARTÍNKOVÁ, K., PAVLÍKOVÁ, G., ŽENÍŠKOVÁ, J. *Metodika rodinných konferencí*. Praha: MPSV ČR. 2015. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/RK/Metodika-RK\(1\).pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/RK/Metodika-RK(1).pdf)
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- RACEK, J., SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A. *Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation, 2014.
- ŠÍNOVÁ, R., KAPITÁN, Z. a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. s.23-36; 161-193. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-397-1.
- VRBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí: Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: NATAMA, SCAN 2010.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., *ke zákonu o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.

WINNETTE, P. *Co je attachment?* Praha: NATAMA Publishing, 2018.

Zákon č. 202/2012 S., *o mediaci*, v platném znění.

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.

ZAKOUREILOVÁ, E. *Speciální techniky terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

Doporučená:

Asociace mediatorů České republiky, 2011. Dostupné z: <http://www.amcr.cz>.

Autorský kolektiv. *Vybrané kazuistiky sociální práce ve zdravotnictví*. Jihlava: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-051-9.

BALÁŠOVÁ, J. Otevřený dialog. In Novotná, K., Nepustil, P. (Eds.), *Kolaborativní praxe pro studenty psychologie a psychoterapie*. Brno: MUNI Press, 2013.

BEAUFORTOVÁ, K. Videotrénink interakcí. s.231-250. In Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.

BIDLOVÁ, E. Využití videotréninku v rodině i škole. In *Rodina a škola* [cze]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2005. 52(10), 14-17. ISSN 0035-7766.

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Attachment*. Volume 1. London: The Hogarth Press, 1970.

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Separation, anger and anxiety*. Volume 2. London: Pimlico, 1998.

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Loss, Sadness and Depression*. Volume 3. London: Pimlico, 1998.

BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011.

BRZOBHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlépeším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015.

CABY, F., CABY, A. *Příručka psychoterapeutických technik pro práci s dětmi a rodinou*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0710-8.

CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. Cochemská praxe – vznik a vývoj. In *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*. Praha: Linde, a. s., 2015, roč. 17, č. 6, s. 11–15.

ČERNÁ R., RYBOVÁ M., SAIDLOVÁ, A., SEMERÁDOVÁ, M., SKOKANOVÁ, I., ZACHAŘOVÁ, B. *Cesta k dítěti. Terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči*. Chrudim: Centrum náhradní rodinné péče, Amalthea, 2013. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/cesta-k-diteti_web.pdf

Formy náhradní rodinné péče. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

DIDEROT. *Všeobecná encyklopedie: V osmi svazcích*. Praha: 1999. ISBN 80-902555-7-4.

FUKKINK, R.G. (2008) Video feedback in the widescreen: A meta-analysis of family programs. In *Clinical Psychology Review*, 28(6), 904–916.

FURMAN, B. *Kids' skills: Playful and practical solution-finding with children*. Bendigo: St. Luke's Innovative Resources, 2004.

HORST, H., JOAKNECHT, J., PAGÉE, R. *Rodinné konference. Příručka pro koordinátory rodinných konferencí*. Eigen Kracht, 2010. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Rodinne-konference_prirucka-pro-koordinatory.pdf

HUGHES, D. A. *Budování citového pouta*. Praha: Institut fyziologické socializace, 2017.

JURTÍKOVÁ, M. Rodinné skupinové konference. 83-91. In *Sociální práce*. 1/ 2013, roč. 13. ISSN 1213-6204.

JÜRGEN, R. *Jsi moje dítě – „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*, z německého originálu „Du bist mein Kind“ zdarma přeložil Tomáš Podivínský, Drážďany, 2009. Dostupné z: <http://www.cochem.pro/ty-jsi-moje-dite.pdf>.

KNETLOVÁ, Z. a kol. *Či je to bra? - zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu, 215 s. ISBN 978-80-904854-6-4.

KOCURKOVÁ, J., ČERNÁ, R. *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Chrudim: Amalthea z.s. ve spolupráci s Latus pro rodinu o.p.s., 2018. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z: http://www.kontaktdetivnrp.cz/downloads/manual_kontakt_deti_v_NRP_s_biologickou_rodinou.pdf.

KOVÁČOVÁ, B. *Praktický rozmer videotréningu komunikácie*. Efeta - otvor sa: časopis pre postihnutých a ľudí, ktorí im chcú pomáhať. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo (Bratislava), 2009, 19(4), 5-10. ISSN 1335-1397.

MALUCCIO, A., PINE, B. A., TRACY, E. M. *Social Work Practice with Families and Children*. New York: Columbia University Press, 2002.

MATOUŠEK O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003c. 384s. ISBN 80-7178-548-2.

MY BACKPACK.. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z: <http://www.mybackpack.cz/>.

Naše rovnováha. *Týmy okolo dítěte*. 2019. Dostupné z: <https://naserovnovaha.cz/slovnicek-pojmu/>.

NAVRÁTIL, P. *Zavádění participace dětí a mládeže v kontextu kvality péče v sociálních službách*. In NOSÁL, I., ČECHOVÁ, I. (Eds.) *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými rodinami a dětmi. Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska*. Brno: Česko - britská o.p.s., 2014.

NOVÁK, P., SKÁLA, O., RÍČAN, P., ŠUPA, J. *Terst/FACT/Otevřený dialog, Využitelné zábraniční modely?!*. Praha: Fokus ČR, z.s., 2017.

PAVLÍKOVÁ, G., MARTÍNKOVÁ, K., ŽENÍŠKOVÁ, J. *Naše rodina, naše problémy, naše řešení....aneb když se sejde rodinná rada*. Amalthea, 2015. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/nase-rodina-nase-problemy-nase-reseni_web.pdf

PLAMÍNEK, J. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 168s. ISBN 978-80-247-5031-6.

POKORNÁ, P. *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči*, Audiovizuální dokumenty, 1.vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-13-5 (CD-ROM).

POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-966-9.

POLÁKOVÁ, L., BRZOBOHATÝ, R., HOLÁ, L. *Základní výcvik v mediaci*. Educo centrum, 2013.

POTOČKOVÁ, D. *Nejlepší je domluvit se aneb průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, 196 s. ISBN: 978-80-87785-00-3.

REPKOVÁ, B. *Aplikácia metódy videotréning komunikácie v liečebnopedagogickej intervencii pri práci s rodinou*. Efeta - otvor sa: časopis pre postihnutých a ľudí, ktorí im chcú pomáhať. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo (Bratislava), 2005, 15(1), 14-15. ISSN 1335-1397.

ROGALEWICZOVÁ R. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

ROGALEWICZOVÁ, R. *Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů*. Bulletin advokacie [online]. 2017, (12) [cit. 2018-06-13]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document>.

RYAN, T., WALKER, R. *Vytváření knihy života aneb Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti*. Praha: Natama, 2006.

SEARS, W., SEARSOVÁ, M. *Vztahová výchova. Praktická příručka o citlivom a prirodzenom prístupe k dieťaťu*. Christ Book, 2012. ISBN 978-80-970948-1-2.

SEIKKULA, J., & ARNKIL, T. E. *Otevřené dialogy: setkávání sítě klienta v psychosociální práci*. Brno: Narativ, 2013.

Společnost pro ranou péči, z.s. *Setkání okolo dítěte*. 2019. Dostupné z: <https://www.ranapece.cz/olomouc1/2019/04/04/rekneme-si-o-sve-setkani-okolo-ditete/>.

STRAUB, U. Family group conference in Europe: from margin to mainstream. s.26-35 In *Eris Web Journal*, 1/2012. ISSN 1804-0454.

STRIEŽENEC, ŠTEFAN. *Úvod do sociálnej práce*. 1. vyd. Trnava: AD, 1999. 215 s. ISBN 80-967589-6-9.

ŠIŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 207 s. ISBN 978-80-262-0091-8.

ÚMPOD. *Cochemská praxe v České republice : sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15.5.2015 v Brně*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, ISBN 978-80-263-0999-4.

YANCA, S.J., JOHNSON, L.C. *Generalist Social Work Practice with Families*. Boston: Pearson Education, 2008.

www.amcr.cz.

www.rk-centrum.cz.

www.spin-vti.cz.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Jednotlivá témata budou probírána blokově. Rozšířený sylabus je tematicky rozdělen do bloků.

1. BLOK

Téma: 1. *Úvod do metod a technik sociální práce s rodinou.*

Vymezení pojmů metoda a technika v kontextu sociální práce s rodinou a uvedení základních metod a technik využívaných při sociální práci s rodinou.

Časový rozsah:

1,5 hodiny

Časová náročnost:

3 hodiny

Klíčová slova:

Metoda, technika, metody sociální práce s rodinou, techniky sociální práce s rodinou

Neexistuje jednotné vymezení pojmů metoda a technika, někteří autoři považují tyto pojmy za synonyma. Taktéž samotnou sociální práci s rodinou chápeme jako jednu z metod sociální práce. **Metody sociální práce** představují specifické postupy sociálních pracovníků definované cílem nebo cílovou skupinou. Cílovou skupinou může být jednotlivec, **rodina**, skupina a komunita. (Matoušek, 2003)

Metodou obecně rozumíme soustavný postup, který v dané oblasti vede k cíli (Diderot, 1999), **techniku** pak chápeme jako konkrétní specifické postupy. (Strieženec, 1999)

V kontextu výše uvedeného budeme za metody využitelné v sociální práci s rodinou považovat obecné postupy vedoucí k cíli (např. metoda mediace) a za techniky využitelné v sociální práci s rodinou, pak konkrétní specifické postupy (např. technika přerámování/přeznačkování), které mohou být využity v rámci dané metody. Jedna metoda tedy může pojímat vícero technik, stejně tak můžeme v rámci sociální práce s rodinou využít kombinaci různých metod a tedy i technik.

V některých oblastech sociální práce s rodinou – např. v rámci sociálně-právní ochrany dětí, konkrétně v zákoně č.359/1999 Sb., se užívá pojem metoda (např. případová konference, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny), jinde užíváme pojem technika (např. dva domečky, tři přání). (Zakouřilová, 2014)

Obecně můžeme charakterizovat následující zásady při užívání nejrozličnějších technik (metod) v rámci sociální práce s rodinou:

- navázání vztahu důvěry a bezpečí s klientem,
- do využití technik klienty nenutíme - zapojení by mělo být přirozené,
- zapojení do technik by mělo odpovídat individuální potřebě klienta,
- poskytujeme dostatek času,
- techniky doplňujeme rozhovorem,
- nezatěžujeme klienty technikami – využití max. dvou technik + rozhovor,
- přizpůsobit volbu technik vzhledem k věku klientů, jeho dovednostem, schopnostem, apod.,
- zapojujeme pozorování při práci klienta s technikou,
- při využití techniky komunikujeme o pocitech,
- techniky můžeme využít v rámci přímé práce s rodinou nebo prostřednictvím zadání domácího úkolu. (Zakouřilová, 2014)

Zvláštní postavení mezi technikami zauímají techniky zaměřené na práci s dětmi. Tyto techniky jsou založené na symbolickém vyjádření. **Při komunikaci s dítětem bychom měli vycházet z těchto zásad:**

- přizpůsobit se věku a úrovni dítěte,
- využívat co nejvíce obrázky, komiksy, speciální karty pro pojmenování potřeb, přání, emocí, apod.,
- komunikovat s dítětem v rámci využívání technik,
- znát zájmy dítěte,
- seznámit se s prostředím dítěte, významnými osobami v jeho životě,
- být flexibilní v rámci využití různých postupů. (Zakouřilová, 2014; Šínová, Kapitán, 2019)

V současné praxi sociální práce s rodinou je využívána široká škála metod a technik. Některé z nich jsou uzákoněny (např. případové konference), jiné jsou v praxi využívány bez zákonné opory (např. rodinné skupinové konference).

Postupně budou představeny aktuální metody a techniky odpovídající současné praxi sociální práce s rodinou.

Metody vymezené zákony

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č.358/1999 Sb.) přinesla řadu změn. Tyto změny obsahují také nové metody, které se při práci s rodinou v kontextu tohoto zákona využívají, a to **vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, individuální plán a případové konference**.

Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny je upraveno v zákoně č. 359/1999 v §10, odstavec 3c,d:

Obecní úřad obce s rozšířenou působností pravidelně **vyhodnocuje situaci dítěte a jeho rodiny** a na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny zpracovává **individuální plán ochrany dítěte**.

Vyhláška č. 473/2012 Sb. v §1 uvádí konkrétní oblasti vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny:

- **vyhodnocování situace dítěte,**
- **vyhodnocování situace rodiny,**
- **vyhodnocování situace širší rodiny.**

Cílem vyhodnocení je **ukázat, nakolik je prostředí pro dítě příznivé, příp. nepříznivé a umožnění plánování a posuzování efektivity práce s rodinou**. (Racek, Solařová, Svobodová, 2014)

Účastníky vyhodnocování jsou:

Hodnotitel

- pracovník OSPOD nebo jiný subjekt (nestátní nezisková organizace, poskytovatel sociální služby)

Dítě

- je středem vyhodnocování
- nelze provést vyhodnocení potřeb dítěte, pokud není dítě přítomno
- každé vyhodnocování potřeb se týká pouze jednoho dítěte – sourozence je nutné vyhodnocovat zvlášť

Rodiče

- získání souhlasu rodičů s vyhodnocováním potřeb dětí je dobrým startem celého procesu
- pracovník oddělení SPOD musí vyhodnotit potřeby dítěte - role rodiče je v procesu vyhodnocování ve dvou rovinách – v roli *zákonného zástupce* nebo v roli *pečovatele*

Ostatní

- jedná se zejména o sourozence, prarodiče žijící ve společné domácnosti, partnery rozvedených rodičů a další významné osoby v životě dítěte
- dále - učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, pediatři, psychologové, specializovaní odborníci, pracovníci sociálních služeb. (Racek, Solařová, Svobodová, 2014)

Rozlišujeme vyhodnocení úvodní a podrobné – komplexní.

Výstupem každého vyhodnocování je **individuální plán ochrany dítěte**.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vytváří **individuální plán ochrany dítěte**, který vymezuje: *příčiny obrožení dítěte, stanoví opatření ke zajištění ochrany dítěte, ke poskytnutí pomoci rodině obroženého dítěte a ke posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření*. Konkrétně pak obsahuje:

- *cíl/e*
- *přehled konkrétních kroků*
- *přehled osob odpovědných za provedení jednotlivých kroků*
- *termín plnění (co, kdy, kdo)*
- *přehled rizik a alternativních kroků*
- *stanovení termínu a způsobu vyhodnocení plánu.* (Racek, Solařová, Svobodová, 2014; Zákon č.359/1999 Sb.)

Vytvoření IPOD je založeno na spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny. (Zákon č.359/1999)

IPOD se zpracovává s důrazem na možnost **setrvání dítěte v péči rodičů** nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte; vypracovává se **do 1 měsíce** od zařazení dítěte do evidence oddělení SPOD; pravidelně se **aktualizuje**. (Zákon č.359/1999 Sb.)

Následně s rodinou pracujeme na realizaci IPOD, jeho jednotlivé kroky. Poté plán **přehodnocujeme**, jehož výsledkem je *uzavření případu, nová formulace plánu* či při významné změně situace - *opětovné vyhodnocení potřeb dítěte*. (Racek, Solařová, Svobodová, 2014)

Případová konference (PK)

Zákon č. 359/1999 Sb. ukládá obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností pořádat **případové konference** pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob.

PK chápeme jako plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. (Bechyňová, 2012)

Cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. (Bechyňová, 2012)

Další metodou mající oporu v legislativě je metoda **mediace**, konkrétně rodinná mediace (Zákon č. 202/2012).

Kontrolní otázky:

1. Jak chápeme pojem metoda?
2. Jak chápeme pojem technika?
3. Uveďte aktuální metody/techniky sociální práce s rodinou a stručně je vymezte.

Literatura:

Povinná:

BECHYŇOVÁ, V. *Případové konference. Praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

RACEK, J., SOLAŘOVÁ, H., SVOBODOVÁ, A. *Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation, 2014.

ŠÍNOVÁ, R., KAPITÁN, Z. a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. s.23-36; 161-193. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-397-1.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., *k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.

Zákon č. 202/2012 S., *o mediaci*, v platném znění.

Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, v platném znění.

ZAKOUREILOVÁ, E. *Speciální techniky terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

Doporučená:

CABY, F., CABY, A. *Příručka psychoterapeutických technik pro práci s dětmi a rodinou*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0710-8.

DIDEROT. *Všeobecná encyklopedie: V osmi svazcích*. Praha: 1999. ISBN 80-902555-7-4.

MALUCCIO, A., PINE, B. A., TRACY, E. M. *Social Work Practice with Families and Children*. New York: Columbia University Press, 2002.

MATOUŠEK O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003c. 384s. ISBN 80-7178-548-2.

STRIEŽENEC, ŠTEFAN. *Úvod do sociálnej práce*. 1. vyd. Trnava: AD, 1999. 215 s. ISBN 80-967589-6-9.

YANCA, S.J., JOHNSON, L.C. *Generalist Social Work Practice with Families*. Boston: Pearson Education, 2008.

2. BLOK

Téma: 2.4. Rodinné mediace.

Vymezení rodinné mediace, jejich základních charakteristik, zásad a pravidel. Představení konkrétních technik využívaných v rámci rodinné mediace.

Časový rozsah:

4,5 hodiny

Časová náročnost:

6 hodin

Úkol: Pracujte na konkrétním úkolu ve vztahu k rodinné mediaci.

Klíčová slova:

Mediace, mediátor, mediace v rodinných konfliktech (rodinná a rozvodová mediace)

Vymezení mediace

- komunikační metoda, jeden ze způsobu řešení konfliktů mezi lidmi
- metoda zaměřená na klienta, posilující a rozvíjející klientův vlastní potenciál řešit konfliktní situaci
- v procesu mediace jsou využívány poznatky mnoha vědních oborů, například psychologie, sociální práce, práva a dalších (Holá, 2003)

Mediátor

- kvalifikovaný odborník s výcvikem
- zachovává zejména princip neutrality, nestrannosti, důvěry a otevřenosti
- disponuje sociálními dovednostmi – schopností navazovat kontakty, obratností v jednání, je důvěryhodný
- zprostředkovává komunikaci mezi stranami konfliktu
- účastníkům konfliktu pomáhá orientovat se v situaci, formulovat jejich zájmy a hledat řešení
- nezasahuje do obsahové stránky konfliktu, nenavrhuje řešení (Holá, 2003)

Mediace v rodinných konfliktech

- vedle mediace v justici jde o nejčastěji využívanou mediaci
- je prostředkem k nastavení konstruktivní komunikace mezi jednotlivými členy rodiny, která jim mimo jiné umožní hledání řešení vzniklých konfliktů

a) Rodinná mediace: napomáhá řešení konfliktů, které vznikly v rámci vzájemného soužití členů rodiny (manželů, rodičů, dětí, prarodičů...),

b) Rozvodová mediace: zabývá se řešením konfliktů vzniklých v rámci rozvodu (rozchodu) rodičů

Cílem mediace rodinných konfliktů je stabilizovat poměry v rodině tak, aby děti byly co možná nejméně vystaveny možným konfliktním situacím, které rozvod (rozchod) rodičů mohou provázet. Mediace tak může přispět k předcházení psychickým problémům dětí, které rozvod (rozchod) rodičů aktuálně prožívají (jsou jeho součástí).

V mediačním procesu je kladen důraz na vlastní odpovědnost rodičů za rozhodnutí, které ve vztahu k dětem přijmou. V odůvodněných případech se mediace mohou účastnit děti, vždy ale v situaci, kdy jsou rodiče již schopni klidné komunikace a hledání konstruktivních řešení. Účast dětí v mediaci má své specifické podmínky. (Holá, 2003)

Mediace je úzce svázána s **facilitací** a facilitačními technikami.

Facilitace

- technika, která i přes původně neefektivní komunikaci, leckdy nejasné formulace a nedorozumění umožňuje přivést skupinu ke společnému cíli.

Facilitátor

- kvalifikovaný odborník, který vede proces dorozumívání se
- skupinu na cestě ke společnému cíli podporuje
- umožňuje všem účastníkům vyjádřit se k dané věci v bezpečné atmosféře

- zajišťuje účastníkům pro jejich vyjádření, sdělení vlastního názoru dostatečný prostor (Asociace mediátorů ČR, 2011)

Mediace a facilitace:

- výběr závisí na tom, zda je potřeba řešit spor nebo problém
- spor - vhodnější mediace (mediátor má větší kompetence ovlivňovat proces)
- problém - postačí intervence mediátora

Mediace i facilitace fungují tak, že řešení zahrnuje zachování vztahů i orientaci na výsledek a každý z účastníků může získat maximum ze svých zájmů a potřeb. (Poláková, Brzobohatý, Holá, 2013)

Kontrolní otázky/úkoly:

1. Vymezte mediaci v rodinných konfliktech a její význam pro nezletilé děti.
2. Uveďte základní fáze průběhu mediace v rodinných konfliktech.
3. Vyhledejte v odborné literatuře případy nevhodné pro mediaci.
4. Jaké konkrétní techniky můžeme využívat v rámci mediace v rodinných konfliktech?

Literatura:

Povinná:

HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

HOLÁ, L. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4. Zákon č. 202/2012, o mediaci, v platném znění.

Doporučená:

Asociace mediatorů České republiky, 2011. Dostupné z: <http://www.amcr.cz>.

KNETLOVÁ, Z. a kol. *Čí je to hra? - zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu, 215 s. ISBN 978-80-904854-6-4.

PLAMÍNEK, J. *Mediace. Nejúčinnější lék na konflikty*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 168s. ISBN 978-80-247-5031-6.

POLÁKOVÁ, L., BRZOBOHATÝ, R., HOLÁ, L. *Základní výcvik v mediaci*. Educo centrum, 2013.

POTOČKOVÁ, D. *Nejllepší je domluvit se aneb průvodce mediačním procesem*. 1. vyd. Praha: Alfom, 2013, 196 s. ISBN: 978-80-87785-00-3.

ŠÍŠKOVÁ, T. *Facilitativní mediace: řešení konfliktu prostřednictvím mediátora*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 207 s. ISBN 978-80-262-0091-8.

www.amcr.cz.

3. BLOK

Téma: 5.-7. Rodinné skupinové konference.

Představení a vymezení rodinných skupinových konferencí, včetně jejich charakteristik, zásad a pravidel. Popis průběhu rodinné skupinové konference.

Časový rozsah:

4,5 hodiny

Časová náročnost:

6 hodin

Úkol: Pracujte na konkrétním úkolu ve vztahu k rodinným skupinovým konferencím.

Klíčová slova:

Rodinné skupinové konference, rodinné konference, plán rodiny, koordinátor

Historie a vznik

Vznik rodinných skupinových konferencí (dále jen RSK) spadá oblasti Nového Zélandu, konkrétně do kultury Maorů, kde péče a rozhodování o dětech byly chápány jako záležitost rodiny, komunity. V roce 1989 byla RSK uzákoněna na Novém Zélandu jako opatření předcházející každému závažnému rozhodnutí soudu. Následně se RSK začaly šířit dál do Austrálie, Kanady, USA a Evropy (např. Velká Británie, Německo, Nizozemí). (Dunovská 2015; Jurtíková, 2013)

V ČR se začala užívat pod názvem Rodinné konference (dále jen RK) ve spojitosti s občanským sdružením Rozum a cit. (Dunovská 2015)

RK nejsou v ČR legislativně ukotveny jako např. případové konference, nicméně jejich využití je ukotveno v metodickém doporučení MPSV č. 3/2009 k vytvoření individuálního plánu péče o dítě a podpořeno v rámci projektu MPSV. (Dunovská 2015)

Vymezení RK

„Setkání rodiny a dalších osob okolo rodiny (příbuzní, sousedé, přátelé, zástupci komunity atd.) s cílem společně najít řešení problému v rodině tak, aby bylo zajištěno bezpečí dítěte a posílily se kompetence samotných členů rodiny“. (Dunovská, 2015, s.11) RK je často zaměňována s případovými konferencemi¹, proto se v praxi spíše využívají pojmy rodinné setkání nebo rodinná rada. RK je chápána jako proces od počátku nabídky RK rodině až po setkání rodiny. (Dunovská, 2015; Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

Dále se můžeme setkat s pojmem rodinné skupinové konference, které se užívají v oblasti restorativní, tedy v oblasti kriminality a sociálně patologických jevů; v anglicky mluvících zemích se pak užívá pojem Family Group Conferences, který odpovídá českému ekvivalentu RSK. (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

RK můžeme vymezit také jako *„setkání členů úzké i širší rodiny a jí blízkých lidí, kteří za nepřímé podpory odborníků vytvářejí plán řešení situace obroženeho dítěte či celé rodiny, tzv. plán rodiny“.* (Dunovská, 2015, s.13) Plán využívá přirozené zdroje rodiny (může však obsahovat i odbornou pomoc); RK se snaží využít všechny prostředky k udržení dítěte v bezpečném prostředí rodiny. Rodina sehraje hlavní roli při tvorbě plánu, jelikož zná nejlépe svou situaci, role odborníků je podporující a organizační. (Dunovská, 2015)

¹ Cílem PK „je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je individuální plán péče¹, resp. Individuální plán ochrany dítěte“. (Dunovská, 2015, s.12)

Zásady RK:

- „základem jednání je nejlepší zájem dítěte,
- prostředí rodiny má přednost před jinými formami péče o dítě,
- názory, pocity a návrhy dítěte mají stejnou váhu jako názory dospělých,
- RK je právo rodiny řešit situaci vlastní cestou, ne povinností či mechanický nástroj,
- sociální, kulturní a etnická specifika tvoří součást procesu RK,
- odpovědnost za ochranu dítěte zůstává na rodičích,
- rodina své situaci rozumí nejlépe, s podporou širší rodiny a odborníků je schopna zajistit dítěti bezpečné prostředí,
- rodina je povzbuzována k samostatnému rozhodování o své situaci,
- rodině jsou nabídnuty podpůrné služby a informace, které účastníci potřebují k vytvoření plánu,
- širší komunita je zapojená do pomoci rodině,
- setkání podléhá mlčenlivosti všech stran a informace tvoří podklad pro zprávy jiných institucí bez souhlasu rodiny (tj. rodina je vždy požádána o souhlas)“: (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015, s.12)

Cíle rodinné konference

Hlavním cílem RK je nalezení řešení složité situace dítěte či rodiny a vytvoření stabilního prostředí pro optimální vývoj dítěte při zachování co nejužšího kontaktu s rodinou.

Obecně lze cíle v RK chápat jako např.:

- posílení rodiny v převzetí zodpovědnosti za svoji situaci,
- zvyšování motivace rodiny a její zapojení do řešení situace dítěte,
- vytvoření formální i neformální podpůrné sítě rodiny,
- informování rodiny o službách, které může využít. (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

Konkrétně se pak může jednat např. o:

- předcházení soudnímu umístění dítěte do náhradní rodinné či ústavní péče dítěte,
- vytvořit pravidla a možnosti kontaktu s příbuznými či pro dítě významnými lidmi,
- zachovat kontakt s dítětem umístěným mimo rodinu,
- upravit podmínky péče o dítě v rodině v případě zanedbávání, týrání či zneužívání dítěte,
- pomoci dítěti trávit smysluplně volný čas,
- podpořit školní docházku a studijní výsledky dítěte. (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

Význam a přínos RK

- například: • udržuje dítě v jeho přirozeném prostředí, předchází soudnímu řešení situace • předává rodině prostor, pravomoc a odpovědnost rozhodnout o řešení vzniklého problému • zapojuje dítě do procesu rozhodování • učí jednotlivé členy rodiny společně konstruktivně jednat a přebírat odpovědnost za svůj díl úkolů • posiluje soudržnost rodiny (má společný cíl a prostředky k jeho dosažení) • využívá a posiluje silné stránky rodiny • respektuje sociální, kulturní a etnické pozadí rodiny • zlepšuje spolupráci odborníků. (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

Účastníci RK

- **Rodina a dítě/děti, rodinná síť;**
- **Podpůrná osoba dítěte;**
- **Podpůrná osoba jiného účastníka RK;**
- **Zadavatel;**

- **Administrátor;**
- **Koordinátor;**
- **Odborníci.** (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015)

Průběh RK

Konferenci pomáhá organizovat nezávislý a nezaujatý koordinátor.

- Podnět k uspořádání RK/Podnět ke svolání RK;
- Příprava účastníků na RK/Příprava;
- Rodinné setkání – plán rodiny/RK;
- Naplňování plánu/Realizace plánu, Monitoring, Revize;
- Přehodnocení plánu. (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015; Dunovská, 2015)

Kontrolní otázky/Úkoly:

1. Vymezte rodinné skupinové konference.
2. Uveďte základní charakteristiky rodinné skupinové konference.
3. Popište průběh rodinné skupinové konference.
4. Uveďte, v čem se liší rodinná skupinová konference od případové konference?
5. Jaké konkrétní techniky můžeme využívat v rámci rodinné skupinové konference?

Literatura:

Povinná:

DUNOVSKÁ, K. *Metodika rodinných konferencí*. Chrudim: Amalthea o. s., 2012. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/metodika-rodinnych-konferenci/>.

MARTÍNKOVÁ, K., PAVLÍKOVÁ, G., ŽENÍŠKOVÁ, J. *Metodika rodinných konferencí*. Praha: MPSV ČR. 2015. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/RK/Metodika-RK\(1\).pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/RK/Metodika-RK(1).pdf)

Doporučená:

HORST, H., JOAKNECHT, J., PAGÉE, R. *Rodinné konference. Příručka pro koordinátory rodinných konferencí*. Eigen Kracht, 2010. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Rodinne-konference_prirucka-pro-koordinatory.pdf

JURTÍKOVÁ, M. Rodinné skupinové konference. 83-91. In *Sociální práce*. 1/ 2013, roč. 13. ISSN 1213-6204.

PAVLÍKOVÁ, G., MARTÍNKOVÁ, K., ŽENÍŠKOVÁ, J. *Naše rodina, naše problémy, naše řešení....aneb když se sejde rodinná rada*. Amalthea, 2015. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/nase-rodina-nase-problemy-nase-reseni_web.pdf

STRAUB, U. Family group conference in Europe: from margin to mainstream. s.26-35 In *Eris Web Journal*, 1/2012. ISSN 1804-0454. www.rk-centrum.cz.

4. BLOK

Téma: 8.-9. *Metody a techniky podporující budování vztahové vazby a identitu dítěte v rámci náhradní rodinné péče*

Vymezení vybraných metod a technik podporujících budování vztahové vazby mezi dítětem a primárně pečující osobou/rodinou a identitu dítěte vyrůstajícího v rámci náhradní rodinné péče.

Časový rozsah:

3 hodiny

Časová náročnost:

4 hodiny

Úkol: Pracujte na konkrétním úkolu ve vztahu k metodám a technikám podporujícím vztahovou vazbu a identitu dítěte v rámci NRP.

Klíčová slova:

Vztahová vazba (attachment), identita dítěte, náhradní rodinná péče, kniha života, PESSO BOYDEN SYSTEM PSYCHOMOTOR, My Backpack, osa života, ekomařa

Náhradní rodinná péče (NRP)

Souhrnné označení pro všechny formy péče o dítě, která neprobíhá v biologické rodině ani v ústavní péči. Děti v náhradní rodinné péči mohou pochybovat o své identitě (Klimeš, 2008).

Dítě v NRP je vychováváno jinými osobami než biologickými rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.

Formy náhradní rodinné péče upravené zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník:

- svěření dítěte do péče jiné osoby
- pěstounská péče
- pěstounská péče na přechodnou dobu
- poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje
- osvojení

(Formy náhradní rodinné péče, 2019).

Kontakt dětí v NRP s biologickou rodinou

Dítě v NRP a jeho biologičtí rodiče/příbuzní mají dle platné legislativy právo na to se znát a být spolu v kontaktu. Kontakt má sledovat zájem dítěte, potřeby dítěte by měly být prvořadě. Dítě v NRP potřebuje s ohledem na identitu mít možnost zjišťovat, kdo vlastně je. Kontakt s rodiči/příbuznými nebo seznámení se s kořeny a historií je žádoucí, dítě ale může ovlivňovat v různé míře pozitivně, i negativně. Kontakt by měl probíhat, pokud dítěti může přinést prospěch, měl by být promyšlený a vhodně nastavený s ohledem na individuální potřeby dítěte (Kocurková, Černá, 2018).

Vztahová vazba (attachment)

Vztahová vazba (attachment) je vrozený systém fungování mozku, díky kterému dítě instinktivně vyhledává blízkost nejčastěji biologické matky, otce nebo jiné primárně pečující osoby (náhradní rodiče atp.) jako zdroje zázemí a bezpečí (Brisch, 2011, Winnette, 2018).

Vztahová vazba je aktivována a tvarována prostředím, matkou nebo primárním pečovatelem, který je nablízku. Vyvíjí se podle toho, jak rodičovská postava reaguje na dítě a jeho potřeby (Winnette, 2018).

Pokud dítě nemá možnost navázat blízký vztah s primárně pečující osobou (rodič, náhradní rodič atp.) nebo je tato potřeba narušena například odloučením dítěte nebo chováním rodiče, může tato zkušenost vést k mnoha problémům, které se objevují v průběhu života.

Podle převažujícího chování matky nebo jiného primárního pečovatele k dítěti rozlišujeme styl vazby u dítěte:

a) *jistou, bezpečnou vztahovou vazbu,*

b) *nejistou vazbu,*

c) *vyhýbavou vazbu,*

d) *úzkostnou, rozporuplnou vazbu,*

e) *dezorganizovanou/dezorientovanou vazbu* (Brisch, 2011, Winnette, 2018).

Teorie vazby by měla být přirozenou součástí vyhodnocování rodinné situace a vývoje dítěte a důležitým principem při zjišťování příčin problému v oblasti emocionálního a sociálního vývoje a chování u dětí (Winnette, 2018).

Identita

Pevný pocit identity zakotvuje člověka ve světě, dává mu místo a smysluplný výhled do budoucna. Ztráta identity či její oslabení jsou podobné separačním reakcím (např. reakce dítěte na odloučení od matky) (Klímeš, 2008).

Identita se rozvíjí od neútlejšího věku, hranice mezi ovladatelným a neovladatelným začíná vymezovat „jáství“, tj. hranici mezi já - ty a já -svět. Později se identita vyvíjí i na verbální úrovni, kdy probíhá hledání odpovědi na otázku „Kdo jsem?“ – např. „já jsem ten, kdo je takový či onaký“, „já jsem ten, kdo umí to nebo ono“ a tak vzniká pozitivně či negativně laděná identita (Klímeš, 2008).

Identita je ve vývoji dítěte velmi důležitá, nabývá na největším významu ve věku puberty, vrcholí v adolescenci a mladší dospělosti (Klímeš, 2008).

Vliv na vývoj identity má přijetí či odmítání ze strany rodičů (biologických, náhradních) a kvalita vztahové vazby s rodiči (náhradními rodiči, primárně pečujícími osobami).

Budování vlastní identity mohou mít děti v NRP náročnější, protože část jejich identity je odlišná od identity náhradních rodičů. Náhradní rodiče (primárně pečující osoby) musí aktivně a cílevědomě budovat identitu dítěte od útlého dětství (Klímeš, 2008).

Vybrané metody a techniky podporující budování vztahové vazby a identitu dítěte v rámci náhradní rodinné péče²:

Kniha života

Zpracování osobního příběhu dítěte do ucelené formy. Záměrem využití techniky je, aby dítě vnímalo svoji minulost a kořeny a dokázalo minulost uchopit jako smysluplný příběh, který má určité zákonitosti. To se stává základem pro vytvoření pozitivního vztahu k sobě (zdravé identity) i k druhým lidem.

Forma knihy je různá (předtištěné listy, které dítě s rodiči vyplňuje, soubor v počítači, kdy dítě vkládá obrázky a dopisuje své komentáře, koláž z fotek a zápisků dítěte, které jsou pak

² Tyto metody a techniky by vždy měly vycházet z porozumění individuálním potřebám dítěte.

sešity do podoby knihy atp.). Podoba knihy života vychází vždy z individuálního přání dítěte, které se na její tvorbě podílí. Dítě samo rozhoduje, komu knihu ukáže.

Obsah knihy života: fakta o životě dítěte, vzpomínky a pocity, fotky, suvenýry, dokumenty (např. kopie rodného listu, rozhodnutí o osvojení) atp. Osvědčené je začít u přítomnosti, pak přejít do minulosti a na závěr je výhled do budoucnosti, sny a přání. (Černá, Rybová, Saidlová, Semerádová, Skokanová, Zachařová, 2013)

PESSO BOYDEN SYSTEM PSYCHOMOTOR (PBSP)

Jedná se společnou práci pracovníka a rodičů (náhradních rodičů, pečovatelů) na naplňování potřeb dítěte (např. pokud dítě nemělo v raném dětství možnost vyrůstat v bezpečí rodiny s milující osobou). Novým a pro dítě správným uspokojením jeho potřeby se vytváří „nová mapa zkušenosti“, kterou mozek dítěte integruje a umožňuje mu doplnit deficit z minulosti. Podobně se pracuje s tím, pokud dítě přebíralo zodpovědnost nepřiměřeně svému věku, plnilo roli, která mu nepříslušela, bylo vyspělé příliš brzy, protože to okolnosti vyžadovaly (např. dítě bylo opuštěno, dítě se po rozvodu rodičů stalo „partnerem“ rodiče, dítě převzalo péči o další sourozence v rodině atd.). Pokud dítě zažilo trauma, umožňuje mu PBSP zažít, jaké by to bylo, kdyby k traumatu nikdy nedošlo, protože by ho jeho rodiče ochránili. Dítě tak nachází „léčivé věty“, které potřebovalo slyšet od svých blízkých v minulosti. Právě takové věty slyší od náhradních rodičů či pečovatelů. Tím je posilován vztah mezi dítětem a jeho pěstouny, adoptivními rodiči či jinými pečovateli.

K využití této metody je třeba mít psychoterapeutický výcvik. (Černá, Rybová, Saidlová, Semerádová, Skokanová, Zachařová, 2013)

My Backpack

My Backpack je holandský projekt centra Groeikracht ve městě Delft. Metoda se od roku 2014 využívá také v České republice. Metoda vznikla jako podpůrný nástroj pro práci v oblasti náhradní rodinné péče, pomáhá sociálním pracovníkům a náhradním rodičům (pečovatelům) mluvit s dětmi o náročných tématech, jakými jsou například okolnosti a důvody jejich odchodu z původní rodiny do rodiny nové. Zároveň pomáhá budování identity dítěte a budování vztahů s náhradními rodiči.

Metoda je vhodná pro využití při práci s dětmi ve stabilizované nové životní situaci (tj. nikoli u dětí umístěných u přechodných pěstounů nebo v krizové situaci).

Příběh My Backpack (základem je animovaný příběh káčátka) nabízí dětem strukturu, díky které mohou o svém příchodu do náhradní rodiny mluvit otevřeně a mohou vše lépe zpracovat a přijmout. Metoda pomáhá také dospělým pochopit, jak děti události kolem přemístění prožívaly, potvrdit a přijmout jejich chování v té době a skutečně naslouchat jejich potřebám. (Co je My Backpack, 2019).

Osa života

Technika pomáhá znázornit významné životní události v životě dítěte a uvědomit si kontinuitu jeho života. Dítě si nakreslí doprostřed velkého papíru čáru, kterou mu pomůžeme rozdělit na stejně velké úseky (např. po 1 cm). Každý úsek představuje jeden rok života. Označíme jednotlivé úseky ročníky a číslicemi, kolik dítěti v tom roce bylo. Požádáme dítě, aby zaznamenalo události, které pro něj byly v jeho životě důležité, dále se můžeme zaměřit na pocity, které dítě v dané situaci mělo. Pomoci mu v tom může náhradní rodič (pečovatel) nebo sociální pracovník/pracovnice. Zaznamenávají se všechny důležité změny včetně přesun z péče do péče. K událostem se mohou doplňovat obrázky, fotografie atp. (Černá, Rybová, Saidlová, Semerádová, Skokanová, Zachařová, 2013)

Ekomapa

Technika se využívá ke znázornění osobních vztahů mezi dítětem a dalšími osobami, které vnímá ve svém životě jako důležité. Můžeme ji použít při seznamování se s dítětem, nebo když chceme, aby si dítě uvědomilo, že se má ve svém životě o koho opřít a že není samo.

Dítě zakreslí do středu většího papíru do kruhu sebe nebo svoji rodinu. Okolo pak zakresluje nebo zapisuje osoby (skupiny osob, instituce...), ke kterým má nějaký vztah. Poté zakresluje mezi sebou a zakreslenými osobami typy vztahů grafickým znázorněním (silné spojení, slabé spojení, napjaté spojení atp.) (Černá, Rybová, Saidlová, Semerádová, Skokanová, Zachařová, 2013)

Mezi další techniku podporující budování vztahové vazby a identitu dítěte v rámci náhradní rodinné péče patří **Videotrénink interakcí (VTI)**, kterému je věnována pozornost v rámci tématu *Další metody a techniky při práci s rodinou – aktuální trendy* (viz následující blok).

Kontrolní otázky/Úkoly:

1. Charakterizujte pojem vztahová vazba (attachment) a její význam pro budování identity dítěte
2. Charakterizujte pojem náhradní rodinná péče a vyjmenujte její formy.
3. Uveďte vybrané metody/techniky podporující budování vztahové vazby a identitu dítěte a stručně je vymezte.

Literatura:

Povinná:

KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte - nejtěžší výchovný úkol v moderní společnosti*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.

VRBOVSKÁ, P. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí: Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: NATAMA, SCAN 2010.

WINNETTE, P. *Co je attachment?* Praha: NATAMA Publishing, 2018.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Doporučená:

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Attachment*. Volume 1. London: The Hogarth Press, 1970.

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Separation, anger and anxiety*. Volume 2. London: Pimlico, 1998.

BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Loss, Sadness and Depression*. Volume 3. London: Pimlico, 1998.

BRISCH, K. H. *Poruchy vztahové vazby. Od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011.

ČERNÁ R., RYBOVÁ M., SAIDLOVÁ, A., SEMERÁDOVÁ, M., SKOKANOVÁ, I., ZACHAŘOVÁ, B. *Cesta k dítěti. Terapeutické metody pro práci s dětmi v náhradní rodinné péči*.

Chrudim: Centrum náhradní rodinné péče, Amalthea, 2013. Dostupné z: http://www.amalthea.cz/data/File/metodiky%20ke%20stazeni/cesta-k-diteti_web.pdf

Formy náhradní rodinné péče. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

HUGHES, D. A. *Budování citového pouta*. Praha: Institut fyziologické socializace, 2017.

KOCURKOVÁ, J., ČERNÁ, R. *Kontakt dětí v náhradní rodinné péči s biologickou rodinou*. Chrudim: Amalthea z.s. ve spolupráci s Latu pro rodinu o.p.s., 2018. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z:

http://www.kontaktdetivnrp.cz/downloads/manual_kontakt_deti_v_NRP_s_biologickou_rodinou.pdf

MY BACKPACK.. [online]. [cit.2.10.2019]. Dostupné z: <http://www.mybackpack.cz/>

RYAN, T., WALKER, R. *Vytváření knihy života aneb Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti*. Praha: Natama, 2006.

SEARS, W., SEARSOVÁ, M. *Vztahová výchova. Praktická příručka o citlivom a prirodzenom prístupe k dieťaťu*. Christ Book, 2012. ISBN 978-80-970948-1-2.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

5. BLOK

Téma: 10.-11. Další metody a techniky při práci s rodinou – aktuální trendy.

Představení dalších metod a technik při práci s rodinou s ohledem na aktuální trendy sociální práce s rodinou.

Časový rozsah:

3 hodiny

Časová náročnost:

4 hodiny

Úkol: Pracujte na konkrétním úkolu ve vztahu k dalším metodám a technikám při práci s rodinou v kontextu aktuálních trendů.

Klíčová slova:

Začarovaná rodina, dva domečky, tři přání, multidisciplinární spolupráce, metody a techniky multidisciplinární spolupráce, videotrénink interakcí, zapojování dětí do rozhodovacích procesů, participace dítěte

V současné praxi se můžeme setkat s mnoha inovativními, inspirativními přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami. Spojujícím prvkem většiny těchto přístupů je participace – spolupráce, partnerství, podílení se dítěte a jeho rodičů na rozhodování o vlastním životě. V rámci těchto přístupů mohou být využívány nejrůznější metody a techniky.

V rámci následujícího textu budou představeny metody a techniky, které jsou v současné praxi sociální práce s rodinami využívány. Průběžně budou tyto metody a techniky aktualizovány s ohledem na současnou praxi.

Zejména v rámci **rozvodové/rozchodové situace** při rozhodování o svěření dítěte do péče můžeme využít např. následující techniky – **Začarovaná rodina, Tři přání, Dva domečky**.

Začarovaná rodina

Představuje techniku využívanou v psychologii využitelnou v sociální práci s rodinou. Je vhodná především pro děti předškolního a mladšího školního věku. Význam techniky je diagnostický, kdy pomocí symboliky kresby můžeme získat informace o vzájemných vztazích, vazbách v rodině a jak je dítětem vnímána aktuální situace v rodině. V rámci techniky využijeme papír a pastelky.

Dítě má za úkol „začarovat“ jednotlivé členy rodiny včetně sebe do zvířete, zvířata pak namaluje. Následuje rozbor kresby. Využíváme cirkulární dotazování, v rámci něhož se ptáme na vztahy mezi jednotlivými zvířátky – členy rodiny. (Zakouřilová, 2014)

Tři přání

Opět psychologická technika využitelná v sociální práci s rodinou, účel techniky je diagnostický, kdy zjišťujeme aktuální přání a pocity dítěte. Využijeme papír, tužku a gumu. Dítě si pomocí kouzelné babičky může splnit tři přání, následně přání rozebíráme a využíváme dotazování pro zjištění dalších informací. (Zakouřilová, 2014)

Dva domečky

Diagnostická technika zjišťující představy a přání dítěte předškolního věku ve vztahu k rodičům. Využijeme papír, tužku a gumu. Dítěti namalujeme dva identické domečky a následně dáme dítěti na výběr, který domeček je od maminky a tatínka, následně se tážeme na preference dítěte. (Zakouřilová, 2014)

Metody a techniky multidisciplinární spolupráce

Metody a techniky multidisciplinární spolupráce při práci s rodinou zahrnují širokou škálu metod a technik. Na multidisciplinární spolupráci jsou založeny případové i rodinné skupinové konference a další metody a techniky - viz níže.

Cochemská praxe

- jedna z cest, jak ku prospěchu dětí řešit opatrovnické spory v případě rozvodu/rozchodu rodičů
- systém interdisciplinární spolupráce zástupců profesí podílejících se na řešení rodičovského konfliktu
- pozornost všech profesí je zaměřena na dítě, všichni zúčastnění (soudce, sociální pracovník oránu SPOD, právní zástupce...) jsou schopni ochránit jeho zájmy, v Cochemské praxi je opatrovník dítěti ustanoven v poměrně malém množství případů

Cochemská praxe se opírá o následující **základní principy**:

- co nejrychlejší vyřešení sporu mezi rodiči, aby nedošlo k jeho další eskalaci a situace se dále nezhoršovala,
- rodiče jsou odborníky vedeni a podporováni na cestě k dohodě,
- je zachována rodičovská odpovědnost u obou rodičů (neřeší se otázka, který z nich bude mít dítě v péči, ale jakou měrou se bude na péči o dítě každý z rodičů podílet, jak bude péče o dítě mezi rodiči rozdělena),
- vždy je preferována dohoda rodičů před názorem soudu. (Rogalewiczová, 2015)

Otevřený dialog

- inovativní přístup v rámci tzv. časných intervencí;
- zahrnuje jak způsob organizace péče o duševní zdraví, tak způsob práce s klientem a jeho sociální sítí (Novák, Skála, Říčan, Šupa, 2017);
- systém péče o lidi v psychotické či jiné krizi;
- jedna z forem dialogické praxe;
- funguje na několika **základních principech**:
 - princip okamžité pomoci (do 24 hodin),
 - princip perspektivy sociální sítě (zahrnutí blízkých osob klienta),
 - princip odpovědnosti (odpovědnost za proces, otevřená diskuze),
 - princip kontinuity (po celou dobu pomoci stejný tým,
 - princip tolerance nejistoty,
 - hledání společného jazyka,
 - flexibilita, mobilita. (Novák, Skála, Říčan, Šupa, 2017)

Setkání okolo dítěte (SOD)

- tým okolo dítěte – z anglického "Team Around The Child" (TAC);
- facilitované setkání v trvání max. 90 minut, setkání se může dle potřeby opakovat;
- setkání může navrhnout nebo si vyžádat kdokoliv z multidisciplinárního týmu, který funguje jako „tým okolo dítěte“ - rodič, lékař, učitel, sociální pracovník...;
- setkání lze uskutečnit na místě, které členům týmu vyhovuje/je dostupné, např. v poradně, ve stacionáři, ve škole...;
- dítě se setkání zúčastňuje v případě, že to umožňuje jeho aktuální stav;
- výstupem setkání je písemný plán s konkrétními kroky, jsou vymezeny úkoly pro jednotlivé členy, které vycházejí z předem vymezených cílů;
- významným úkolem pro tým je podpora a posílení kompetencí a zodpovědnosti rodičů dítěte. (Naše rovnováha, 2019; Společnost pro ranou péči, 2019)

Další aktuální metody a techniky

Videotrénink interakcí (VTI)

- krátkodobá, intenzivní forma pomoci (3-4 setkání),
- spočívá v natáčení běžných denních situací na videokameru, poté následuje rozbor videotrénerem předem vybraných momentů, kdy se daří komunikace,
- jsou podporovány pozitivních prvky v komunikaci,
- intervence podporuje a rozvíjí komunikaci, příp. přispívá k obnovení komunikace již narušené,
- mezi základní oblasti využití patří práce s rodinou. (Beaufortová, 2003)

VTI trenér: pracovník kvalifikovaný pro poskytování intervence metodu VTI.

Zapojování dětí do rozhodovacích procesů, participace dítěte

Zapojení dětí do rozhodování je ukotveno např. v Úmluvě o právech dítěte a v dalších dokumentech. Informování dítěte a zjištění názoru dítěte patří k jeho základním participačním právům. Dítě, které je schopno formulovat své názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají a názorům dítěte musí být věnována pozornost přiměřeně jeho věku a úrovni. Jedná se o důležitý princip při veškerých jednáních, která se týkají nezletilých dětí (zejména v případech soudních jednání nebo správního řízení - např. řešení rodičovských konfliktů, přechod dítěte z rodiny do NRP atp.), kdy dítě může být vyslyšeno přímo nebo prostřednictvím zástupce (např. kolizní opatrovník OSPOD). Je ale důležité vždy citlivě zvažovat poměr mezi zajištěním tohoto práva dítěte a co nejmenšími dopady na dítě, které by se mělo vždy cítit bezpečně (Brzobohatý, Círbusová, Rogalewiczová, 2015, Johnová, 2014).

Klíčové podmínky pro zapojování dětí do rozhodovacích procesů:

- Informovanost dítěte, dítě jako plnohodnotný partner
- Přiměřený čas a vysvětlování, aby došlo k porozumění situace dítětem
- Přiměřené místo a podmínky
- Průběžné konzultace s dítětem, navázání vztahu s ním, nikoli jednorázové setkání
- Dostupná podpora
- Prostor na přípravu
- Nezaújatost a neodsuzující přístup
- Pozornost k individuálním potřebám a prioritám dětí
- Přítomnost „zastávce“ dítěte
- Zpětná vazba o vlivu dítěte na rozhodnutí

(Navrátil, 2014, upraveno).

Pro zjišťování názorů a přání dětí lze využít celou řadu metod a technik: tři přání, dva domečky, začarovaná rodina atp. viz např. publikace Zakouřilové (2014) nebo Knetlové (2016).

Kontrolní otázky/Úkoly:

1. Uveďte současné trendy v oblasti metod a technik při práci s dítětem a jeho rodinou a stručně je vymezte.

Literatura:

Povinná:

JOHNOVÁ, M. *Účast dětí na rozhodování v České republice*. Praha: Quip, 2014. Dostupné z: <https://www.kvalitavpraxi.cz/res/archive/024/002828.pdf?seek=1444750647>.

KNETLOVÁ, Z. *Praktické techniky zapojení dětí do rozhodovacích procesů. Metodika pro odborníky pracující s dětmi (pracovníky NNO: psychology, sociální pracovníce, etopedy, speciální pedagogy a další)*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú, 2016. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Prakticke-techniky-zapojeni-deti-do-rozhodovacich-procesu.pdf>.

ŠÍNOVÁ, R., KAPITÁN, Z. a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. s.23-36; 161-193. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-397-1.

ZAKOUREILOVÁ, E. *Speciální techniky terapie rodin*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0583-8.

Doporučená:

BALÁŠOVÁ, J. Otevřený dialog. In Novotná, K., Nepustil, P. (Eds.), *Kolaborativní praxe pro studenty psychologie a psychoterapie*. Brno: MUNI Press, 2013.

BEAUFORTOVÁ, K. Videotrénink interakcí. s.231-250. In Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-548-2.

BIDLOVÁ, E. Využití videotréninku v rodině i škole. In *Rodina a škola* [cze]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2005. 52(10), 14-17. ISSN 0035-7766.

BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. Metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015.

CABY, F., CABY, A. *Příručka psychoterapeutických technik pro práci s dětmi a rodinou*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0710-8.

CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. Cochemská praxe – vznik a vývoj. In *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*. Praha: Linde, a. s., 2015, roč. 17, č. 6, s. 11–15.

FUKKINK, R.G. (2008) Video feedback in the widescreen: A meta-analysis of family programs. In *Clinical Psychology Review*, 28(6), 904–916.

FURMAN, B. *Kids' skills: Playful and practical solution-finding with children*. Bendigo: St. Luke's Innovative Resources, 2004.

JÜRGEN, R. *Jsi moje dítě – „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*, z německého originálu „Du bist mein Kind“ zdarma přeložil Tomáš Podivínský, Drážďany, 2009.

Dostupné z: <http://www.cochem.pro/ty-jsi-moje-dite.pdf>.

KOVÁČOVÁ, B. *Praktický rozmer videotréningu komunikácie*. Efeta - otvor sa: časopis pre postihnutých a ľudí, ktorí im chcú pomáhať. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo (Bratislava), 2009, 19(4), 5-10. ISSN 1335-1397.

Naše rovnováha. *Týmy okolo dítěte*. 2019. Dostupné z: <https://naserovnovaha.cz/slovnicek-pojmu/>.

NAVRÁTIL, P. *Zavádění participace dětí a mládeže v kontextu kvality péče v sociálních službách*. In NOSÁL, I., ČECHOVÁ, I. (Eds.) *Participace a nové přístupy k práci s obrozženými rodinami a dětmi. Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska*. Brno: Česko - britská o.p.s., 2014.

NOVÁK, P., SKÁLA, O., ŘÍČAN, P., ŠUPA, J. *Terst/FACT/Otevřený dialog, Využitelné zahraniční modely?!*. Praha: Fokus ČR, z.s., 2017.

POKORNÁ, P. *Metodika podpůrných aktivit pro náhradní rodinnou péči*, Audiovizuální dokumenty, 1.vyd., Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-13-5 (CD-ROM).

POLÁKOVÁ, J. *Smysl dialogu*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-966-9.

REPKOVÁ, B. *Aplikácia metódy videotrénung komunikácie v liečebnopedagogickej intervencii pri práci s rodinou*. Efeta - otvor sa: časopis pre postihnutých a ľudí, ktorí im chcú pomáhať. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo (Bratislava), 2005, 15(1), 14-15. ISSN 1335-1397.

ROGALEWICZOVÁ R. *Dítěte v rodičovském konfliktu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

ROGALEWICZOVÁ, R. *Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů*. Bulletin advokacie [online]. 2017, (12) [cit. 2018-06-13]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document>.

SEIKKULA, J., & ARNKIL, T. E. *Otevřené dialogy: setkávání sítě klienta v psychosociální práci*. Brno: Narativ, 2013.

Společnost pro ranou péči, z.s. *Setkání okolo dítěte*. 2019. Dostupné z: <https://www.ranapece.cz/olomouc1/2019/04/04/rekneme-si-o-sve-setkani-okolo-dite/>.

ÚMPOD. *Cochemská praxe v České republice : sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14.-15.5.2015 v Brně*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, ISBN 978-80-263-0999-4.

www.spin-vti.cz.

6. BLOK

Téma: 12.-13. Práce s kazuistikami.

Analýza konkrétních kazuistik. Analýza se zaměřuje na metody a techniky sociální práce s rodinou.

Úkol: Analýza vybraných kazuistik v kontextu metod a technik při práci s rodinou.

Časový rozsah:

3 hodiny

Časová náročnost:

3 hodiny

Klíčová slova:

Metody a techniky při práci s rodinou, kazuistika

Kazuistika

- pochází z latinského slova casus = případ, událost, příležitost
- je využívána v různých oblastech, taktéž v sociální práci
- „kvalitativní přístup, ve kterém výzkumník zkoumá ohraničený systém (případ) nebo více ohraničených systémů (případů) v čase skrze detailní a do hloubky mířící sběr dat zahrnující více zdrojů informací ... a vytváří popis případu a na případě založených témat“ (Creswell, 2007, s.73 In Autorský kolektiv, 2016)
- v rámci kazuistiky využíváme různé techniky pro sběr informací – např. statistiky, rozhovor, pozorování
- kazuistiku v sociální práci chápeme jako poznatky získané na základě detailního studia jednoho, případně malého počtu případů pomáhající porozumět podobným případům (Autorský kolektiv, 2016)

Kontrolní otázky/Úkoly:

1. Vymezte a stručně popište průběh metod a technik využitých při práci s rodinou v rámci kazuistiky.
2. Zaměřte se na pozitiva/negativa využití vybraných metod a technik při práci s rodinou v rámci kazuistiky.
3. Navrhněte využití jiných metod/technik při práci s rodinou v rámci daných kazuistik.

Literatura:

Povinná:

Odvislá od konkrétní kazuistiky.

Doporučená:

Autorský kolektiv. *Vybrané kazuistiky sociální práce ve zdravotnictví*. Jihlava: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-051-9.